

Tragédia? Paródia.

Siposhegyi Péter – Andrási Attila: *Magyar Piéta – Őszödi Köztársaság*

Telt ház előtt mutatta be legújabb darabját a Magyar Kanizsai Udvari Kamaraszínház a szabadkai Kosztolányi Dezső Színházban. Nincs ebben semmi meglepő, megszoktuk már, hogy ez a társulat mindig nagy sikerrel adja elő darabjait. Az előadás végén a közönség vastappsal ünnepeelt.

A *Magyar Piéta* című előadás népszerűségének több oka lehet, az egyik, hogy a közönség nyilván úgy érzi, hogy róla szól a darab. Kendőzetlenül, egyértelműen, metaforáktól, szimbólumoktól mentesen olyan eseményekről, amelyek hozzánk, vajdasági magyarokhoz kapcsolódnak. A másik, hogy megértése semmiféle erőfeszítést nem igényel. S talán az is, hogy valószínűleg a közönség arra gondol, végre van valaki, aki nyíltan ki meri mondani az igazságot.

Mivel azonban nem egy pártgyűlésen vagy politikai fórumon voltunk, hanem színházban, hasznos elgondolkodni színházi kontextusban azon, amit láttunk. Egyáltalán nem szándékozom azon a kérdésen elmélkedni, hogy mire való a színház. Azon viszont igen, és csakis azon, hogy az előadás, mint SZÍNHÁZI produkció hogy működik.

A darab története két szálon fut. Az egyik 2004 végén, a másik 1944-ben történik. A kettő úgy kapcsolódik egybe, hogy 2004-ben egy szabadkai színtársulat, pontosabban négy színész próbál egy darabot, amely 1944-ben játszódik. Két történetet és két előadást láthatunk tehát: hol az egyiket, hol a másikat, itt-ott egybefonódva.

Az 1944-es történet Újvidéken, egy ferences rendházban játszódik. Kezdetben három ember van a színen: egy apáca: Klára (Vágó Kriszta) és két szerzetes: Róbert (Kákonyi Tibor) és Iván (Molnár Zoltán), a pravoszláv szerzetes. A rendfőnök Krizosztóm atya (Bicskei István) egyelőre Pesten tartózkodik, ő később kapcsolódik be a történetbe. Az első jelenet jelzi a drámai konfliktust: Iván bejelenti, hogy Horthy lemondott, és szinte azonnal társai értésére adja, hogy át fog állni a szerbek oldalára. Eközben megérkezik a sokat emlegetett rendfőnök is. A történet ezután már arról szól, hogy hogyan éleződik ki a konfliktus, mely során Iván Krizosztóm gyilkosa lesz.

A darabot 2004-ben próbáló színészek, miközben az előadásra készülnek, a december ötödikei választásról beszélgetnek. Kezdetben biztosak abban, hogy az igen szavazatok lesznek többségben, aztán ebben fokozatosan egyre inkább kételkedni kezdenek. Ezután jön a csalódás és a választások utáni évek történései.

A két idősíkon folyó történetet bonyolítja az az időnkénti erőszakos aktualizálási megoldás, amely során is a színészek ki-kiszólnak a színpadról (szerepből?), s mondanivalójukat egyértelműen a közönségnek címezik. Ilyen az előadás elején és végén levő szerzetesi beszéd, amit a színész (a Krizosztómot alakító Kornél) a közönségnek mond. Olyan szövegek ezek, amelyek egyértelműen „nekünk” szólnak. Mindkét esetben a délvidéki magyarságot cserbenhagyó anyaországi magyarokra és a gyilkos vagy magyarverő szerbekre utalnak. Az első jelenet néhány mondata, amit Krizosztóm intéz a templomban összegyűlt hívekhez (közönséghez): „Testvéreim! A vész óráiban állok itt előttetek. Az álom, hogy a haza egyesüljön veletek, véget ért. [...] A II. Lajost, Rákóczit és Kossuthot cserbenhagyók unokáitól nem várhatunk irgalmat.” Az előadás utolsó mondatait a halott Krizosztómot a karjaiban tartó Klára (Piéta) előtt mondja Róbert, szintén a közönségnek: „Tudjuk, hogy lesz feltámadása ennek a Sátán által meggyalázott hazának. Mert Mária, a magyarok nagyasszonya, nem veszi le kezét nemzetünkről és hazánkról!”

Olyan jelenetek ezek, amelyek a közönség egy részét meghatják. Ugyanis András darabjainak/rendezéseinek talán még inkább mint saját rendezők előadásainak, van saját közönsége. A Siposhegyi–András-kettős tézisdrámája számomra azonban nem meggyőző, még az ilyen erőszakosan hatni kívánó jelenetek ellenére sem. Nem meggyőző azért, mert nem tud drámaként működni. Mert ez a történet nem dráma, következőképpen színházi előadásként sem működik.

Ennek műfaji oka, hogy a történet s a darab szerkezete átgondolatlanak, letisztulatlanak tűnik. A párhuzamosan futó szálak alapvetően nem tennék bonyolulttá a szerkezetet, sőt nagyon érdekes darabot lehetett volna írni erre az ötletre. A kerettörténet viszont tele van indokolatlan, túlbonyolított magánéleti szálakkal. Klára, a színésznő, mindhárom férfival viszonyt folytat. Emiatt és egyéb okok miatt is a három férfi kapcsolata meglehetősen zavaros. Ha a darab „üzenetét” vesszük figyelembe, teljesen fölösleges ez a túlbonyolítás, ami jelentős mértékben akadályozza a megértést.

Valószínűleg ebből a letisztatlanságból is adódik az, hogy a színészek nem tudnak hitelesek lenni, pontosabban nem tudnak mit kezdeni a szerepükkel. Bántóan, sőt felháborítóan túljátsszák a szerepeiket. De anakro-

nisztikus az előadás azért is, mert ma a tézisdráma műfajként már önmagában eléggé problematikus lehet. S ezt csak fokozza a színészi játék, ami azt az érzést kelti a nézőben, hogy egy romantika korabeli előadást néz, ahol a széles gesztusoktól az ordibálva verekedő, féltékenykedő jelenetekig minden benne van. Az érzelmek ilyen mértékű kifejezése okozza, hogy úgy tűnik, mintha a színészek önmagukat parodizálnák. Teljesen hiteltelenek, és egy percig sem lehet komolyan venni őket. Ezt a hatást növeli, amit az András-darabokban már szintén megszokhattunk, és ami megint csak az idejétmúlt romantikus drámák sajátja volt, hogy a főszereplők vagy fekete, vagy fehér figurák, a mellékszereplők pedig gerinctelen, gyáva emberek. A főszereplő Krizosztóm, a szinte isteni tisztaságú, tökéletes szent és ellenfele Iván, a teljesen erkölcstelen, mocskos ördög. Hogy még egyértelműbb legyen az ellenség bunkósága, attól a pillanattól kezdve, hogy Iván „átigazolt” a partizánokhoz, minden jelenéskor részeg, köpköd, az orrát a kabátujjába törli stb. Egy helyen szövegszerűen is megjelenik a kontraszt: „De hogy néznek ki ezek a katonák, se egyenruha... se fegyelem, mint a csürhe! Hogy tudták ezek legyőzni a mi hadseregünket?” Nemcsak az a baj ezzel a jellemzéssel, hogy naiv, hanem az is, hogy lehetetlenné teszi azt, ami nyilván célja a rendezőnek, hogy a néző tragédiaként élje meg az előadást. Ugyancsak komolytalanná teszi a darabot s a belőle csinált előadást, hogy szinte teljes egészében közhelyekre és sztereotípiákra épül. A közhelyekre számos példát lehetne hozni, de talán a már idézett részek is elegendőek, bizonyítják, hogy irodalmi műben a valóság igazságát nem elég csak kinyilatkoztatni, bátran kimondani (a szókimondás és a bátorság nem esztétikai kategória!), hanem irodalommal, a színházban pedig színházi szempontból érvényes, hiteles helyzetté kell alakítani. Hogy a szájbarrágós tételesség mennyire jelen van mind a darabban, mind az előadásban, mutatja, hogy a könnyűvérű, buta színésznő és a szintén buta és profitorientált színész figurája sem kivétel, épp olyan egysíkúak, mint azok, akik a politikai igazságokat hivatottak hirdetni.

A darabot próbáló színészek egyik jelenetében Róbert és Iván kártyáznak, miközben nagyon sok mindentről esik szó, többek között arról is, hogy Róbert az elmúlt két év alatt (a választás utáni két évről van szó, a darab végén 2006-ban járunk) Budapesten egy szappanoperában játszott, aminek a címe: Karámok közt (alkalmasint a Barátok közöttre céloz). A rendező megpróbálta nagyon gúnyosra venni a jelenetet, kigúnyolva az ehhez hasonló sorozatokat és színészeket, meg benne az egész globalizált világot, és persze, az áruló magyarokat is. Az előadást végignézve azonban arra kell gondolni, hogy minőségét, művészi értékét tekintve ugyanolyan silány, mint a mélységesen megvetett filmsorozatok, csak a téma más.